

4.
URÁNIA
FILMNAPOK

a montázs

2017. február 1–5.

URÁNIA
NEMZETI FILMSZÍNHÁZ

A 4. URÁNIA FILMNAPOK VETÍTÉSEI

2017. 02. 01. szerda	17:00	Vorrei morir
2017. 02. 01. szerda	18:45	Final Cut
2017. 02. 01. szerda	20:45	A montázsos túl?
2017. 02. 02. csütörtök	16:00	Körhinta
2017. 02. 02. csütörtök	17:45	1956-ról kétféleképpen
2017. 02. 02. csütörtök	19:45	A Jó, a Rossz és a Csúf (16)
2017. 02. 03. péntek	17:00	Patyomkin páncélos
2017. 02. 03. péntek	18:45	Én, Kuba (Soy Cuba)
2017. 02. 03. péntek	21:30	A zene szava
2017. 02. 04. szombat	10:30	Montázsritmus - rövidfilm-válogatás
2017. 02. 04. szombat	12:00	Sirokkó
2017. 02. 04. szombat	13:45	Saul fia (12)
2017. 02. 04. szombat	16:00	Montázséhség
2017. 02. 04. szombat	17:45	Százsorszépék
2017. 02. 04. szombat	19:45	Persona
2017. 02. 05. vasárnap	10:30	Habfürdő
2017. 02. 05. vasárnap	12:30	Film és irodalom találkozása a montázsasztalon
2017. 02. 05. vasárnap	14:00	Szerelem (12)
2017. 02. 05. vasárnap	19:30	Festői korszakok

A filmismertetőket a füzetben az alkotások keletkezési sorrendjében közöljük.

A filmtörténet hajnalán még nem létezett montázs. A felvételek összeillesztése a 20. század első évtizedeiben – a filmhossz növekedésével – vált előbb kihívássá, majd mesterséggé, amelynek fogásai, szabályai idestova száz éve meghatározzák nemcsak a filmvágás, de a filmkészítés egész folyamatát. Mibenléte azóta is foglalkoztatja az esztétákat, a tudósokat és az alkotókat, sokan a filmművészet lényegét, a legsajátosabb filmes kifejezőeszközt látják benne.

Mégis, talán ez az a filmes kategória, amely a legtöbb titkot rejt, hiszen a montázs nem a filmképen belül, hanem a képek kapcsolódásával keletkezik; csak a képek „között”, a képváltások folyamatában tetten érhető. Ráadásul a montázs az esetek többségében láthatatlanságra törekszik: a felvett valóságdarabkák szinte észrevétlenül olvadnak egymásba a szemünk előtt, mintha nem is külön beállításokból – más-más nézőpontból és távolságból felvett részletekből – „szerelték” volna össze őket az alkotók (a francia montage szó értelmében).

Házi filmszemlénken, amelyet 2013-ban indítottunk újtjára, korábban a filmhangnak és a filmképnek szenteltük figyelmünket. Most, a 4. Uránia Filmnapokon a jelentéseket sugalló, a feszültségkeltő, a film ritmusát meghatározó montázs, ez a titokzatos „teremtő erő” kerül a főszerepbe, hogy segítségével újfent bemutatthassuk a filmművészet hihetetlen formagazdagságát.

Az Uránia 1896 őszén zenés mulatóként nyitotta meg a kapuit, de falai között már 1897-ben, alig másfél évvel a filmtörténet első mozielőadása után vetítettek mozgóképeket. Vagyis a Rákóczi úti filmpalota nemcsak végigélte a mozizás történetét, de tanúja is lehetett ennek a páratlanul izgalmas történetnek. Ezért is tartjuk fontosnak, hogy a kortárs mellett a történeti filmkincsnek is újra meg újra teret adjunk, méghozzá az elérhető legjobb minőségben, a mai kornak megfelelő professzionális technikai körülmények között.

Filmélményekben gazdag hetet kívánunk!

Találkozunk február 1. és 5. között a 4. Uránia Filmnapokon!

FINAL CUT

Nyitó vetítés

rendező: Pálfi György

vágók: Czakó Judit, Lemhényi Réka, Richter Nóra, Szalai Károly
2012, 85'

Pálfi György és alkotótársai nagyszabású vállalkozása a filmtörténet sok száz klasszikus és kortárs alkotásának snittjeiből válogatva mesél el egy történetet – egy férfi és egy nő (vagy ha tetszik: A FÉRFI és A NŐ) szerelmének történetét. A *Final Cut* úgy eredeti film, hogy minden egyes snittje és képkockája ismerős, amennyiben egy korábbi filmből származik. Mégis, mindezt így, együtt, ilyen verzióban még nem láttuk. Egyszerre szerelmes film és film a mozgókép, a mozi szeretetéről. Ízig-vérig kísérleti alkotás, mely a filmtörténeti klasszikusokra és nem utolsósorban a montázselmélet klasszikus téziseire épít. Rajongói film, az újrafelhasználás és a kortárs remix-kultúra iskolapéldája. És persze montázsfilm, mely a nézőt is megdolgoztatja: azt teszteli, hogyan teremti a képzeletünk egységet ott, ahol elvileg csupa megszakítottság, vágás, film- és snittváltás van. A *Final Cut* tehát egyszerre ünnepli az alkotót, a filmkészítőt, a színészt és a nézőt.

A film előtt az 1895. december 28-i, első mozielőadás felújított Lumière-tekercei peregnek a vásznon.

Regisztrációval látogatható előadás.

Február 1., szerda 18:45

A ZENE SZAVA

Akosh S. koncert

fellépnek: Szelevényi Ákos (fafúvósok, tibeti hangtálak, gongok),
Ajtai Péter (nagybőgő), Porteleki Áron (dob, ütösök),
Miklós Szilveszter (dob, ütösök), valamint Závada Péter költő

Zene és szó különleges találkozója ez az este, amelyen Szelevényi Ákos (Akosh S.) szaxofonművész és zenésztársai, a fiatal magyar jazz-generáció kimagasló alakjai együtt lépnek színpadra a fiatal írónemzedék egyik elismert költőjével, Závada Péterrel.

A Párizsból hazatért Szelevényi zenei világát a különleges hangszerek és hangzások jellemzik, bár koncertjein a főszereplő általában a tenorszaxofon, melyen az est hangulatától függően szólaltat meg szabadon jazz- és népzenei ihletésű dallamokat. Ezúttal a kortárs költészet és a kortárs szabad zene közti lehetséges kapcsolatokkal kísérletezik. A világ különböző tájairól összegyűjtött hangszerei (fafúvósok, vietnami szertartásgongok, tibeti hangtálak, zitherek, gardonok) nagyrészt most lesznek először hallhatók Magyarországon.

Ebben az érdekes montázsprodukcióban a „zenei hangszőnyegek” teret hagynak a versnek is. Ezekre a pontokra lép be a produkcióba Závada Péter, aki egyébként maga is zenél, alapító tagja az Akkedet phiai nevű underground hiphop csapatnak. Az Urániában olyan újabb műveiből recitál, amelyek töredékességükkel illeszkednek a montázsszerkezethez, és tematikailag a nézés, a film és a színház esztétikájához kapcsolódnak. Köztük szerepel például a Műút folyóiratban nemrég megjelent *A néma sűgő* című vers vagy az ÉS-ben tavaly év végén napvilágot látott *Voluptas* és *Curiositas* című versciklus.

Február 3., péntek 21:30

FESTŐI KORSZAKOK - GÁNÓCZY MÁRIA FESTŐ ÉS FILMES ÉLETE

Világpremier

rendező: Forgács Péter
vágó: Sass Péter
zene: Másik János
hang: Zányi Tamás
producer: Kántor László
Privát Magyarország XIX.
2016, 133'

Forgács Péter, a nemzetközileg is elismert filmrendező, médiaművész legutóbbi munkája egy kétszáz éven átívelő utazás a magyar múltba és annak összetett, összefonódó művészet- és létvonulataiba. A nézőt Perneczky Géza művészettörténész lényegi kommentárjai vezetik végig különböző korszakokon és festészet-elméleteken. A nagyszabású családragény, mely a képzőművészet és filmezés, a nyilvános és privát élet fúziója egyben, négy generáció története a magyar művészeti élet különböző korszakaiban.

A *Festői korszakok* központi alakja, Gánóczy Mária (1927-) festő és filmes a dédszüllőig felmenően festőművésznőkkel teli család sarja. Férjével, Breznay József festővel kilenc gyermeket neveltek fel. Gánóczy filmjei és festészete a változatos közép-európai létet is megörökítik. A Forgács-alkotásokra jellemző személyes és történeti rétegzettség a legkülönbözőbb filmnyelvi eszközökkel és textúrákkal jelenik meg: festmények, fakult fotók, 8 mm-es filmfelvételek, híradórészletek, írott dokumentumok és rádió-archívok, valamint napjainkban készült HD interjú-felvételek váltakoznak. A *Festői korszakok* a műalkotásokat, a családi dokumentumokat, a korszakok jellegzetességeit és ikonikus fordulatait összeszövő intim és egyben nagyszabású családi saga.

Vetítés az alkotók jelenlétében.

Február 5., vasárnap 19:30

VORREI MORIR

magyar némafilm
rendező: Lajthay Károly
szereplők: Gombaszögi Frida, Uray Tivadar, Sík Rudolf
1918, 55'

A film hősnője, Maja kilovagol házitanítójával és leesik a lóról. Halálos balesete után megjelenik a Sors, hogy bemutassa a gyászoló apának, milyen élet várna lányára, ha nem halt volna meg. Ismét kilovagolnak, de ezúttal nem történik baleset, s elkezdődik az unatkozó úrilány züllésének története. Lajthay, aki néhány év múlva nagy sikert arat a filmtörténet első Drakula-filmjével, már ekkor rutinos rendező. Átveszi a filmformanyelv legújabb vívmányait. Magabiztosan alkalmazza az elbeszélő montázst, Maja elcsábításának első kísérletét pedig három helyszínt összekapcsoló párhuzamos montázs mutatja be, melyben – némafilm esetében meglepő módon – a zene játssza a főszerepet. Váltakozva látjuk a Paolo Tosti „Vorrei morire” című dalát játszó csábítót és a nyugtalan lányt, akinek érzékeit felkorbácsolja a dal, majd a lány apját, aki rosszat sejt. A lány megindul a zene irányába a csábító felé, de az apa közbelép. Később azonban már nem tudja megakadályozni, hogy lánya a csábításnak engedve elhagyja otthonát.

Kísérőfilmként a *Keserű szerelem* című „falrengető bohózatot” vetítjük 1912-ből. Góth Sándor hatperces alkotása, amely technikailag a korabeli európai filmgyártás színvonalán áll, a magyar játékfilm gyűjtemény legrégebbi darabja. A némafilm korszak elején a filmvágás a leforgatott jeleneteknek az elbeszélés sorrendjében történő egymáshoz illesztését jelentette, amit a rendező végzett. Góth azonban már a jeleneten belül is vágott, second plán és premier plán beillesztésével emelte ki a totálban felvett jelenet egy-egy mozzanatát.

Zongorán kísér Darvas Ferenc.

Február 1., szerda 17:00

PATYOMKIN PÁNCÉLOS

némafilm magyar inzertekkel
rendező: Szergej Mihajlovics Eizenstein
1925, 75'

Eizenstein alkotását 1958-ban elismert szakértők a világ legjobb filmjének szavazták meg, és azóta is a filmművészet kiemelkedő klasszikusaként tartják számon. Forradalmi jelentősége elsősorban montázsszerkezeteinek újszerűsége felől közelíthető meg, elméleti fejtegetéseiben Eizenstein is rájuk helyezi a hangsúlyt. Figyelembe kell azonban venni, hogy az alkotó tág értelemben használta a montázs fogalmát. Nem csupán a vágás metrikus, az eltérő hosszúságú snittek ritmikájával játszó lehetőségeit értette alatta, hanem a filmszerkezet tér-idő dinamikájának teljes komplexitását. Ezt az egyesszai lépcsőjelenet illusztrálja a legjobban. A sodró erejű drámai hatásban a snittek váltakozó hossza mellett meghatározó szerepet játszanak az egyes beállítások elemei, azok mozgása, a mozgás iránya, ritmikája. A katonák kegyetlenül ütemes lépései, a gyerekkocsi szaggatott, végzettszerű gurulása, a tömeg kaotikus szétáramlása egymás mellé kerülve káprázatosan feszült ritmusképletet, vizuális telítettséget szül. A technika azóta elterjedt eszköz a kommersz akciójelenetek hatásos kibontásában is.

Bevezetőt mond Forgács Iván filmtörténész.

Február 3., péntek 17:00

KÖRHINTA

rendező: Fábri Zoltán
operatőr: Hegyi Barnabás
szereplők: Törőcsik Mari, Soós Imre, Szirtes Ádám, Barsi Béla
vágó: Szécsényi Ferencné
1956, 90', 35 mm

Fábri Zoltán filmtörténeti klasszikusa nemcsak a magyar filmművészet újjászületésének emblémája, a magyar filmtörténeti toplisták megkerülhetetlen alkotása, de egyben a filmművészet drámai kifejezőerejének, a montázsszerkesztésnek is gyönyörű, érzelmeket és képzeletet megmozgató példája. Az ötvenes évek magyar falusi közegében játszódó sajátos Rómeó és Júlia parafrázis ifjú szerelmesei szüleikkel, társadalmi és politikai meghatározottságaikkal szemben is a saját választásait, a saját érzelmeiket akarják követni. Ennek az ellenállhatatlan szenvedélynek és erőnek a megmutatkozása a film szerkezetének két fő pillére, a két briliáns montázsjelenet. Az első a falusi vásár körhinta-jelenete, a második pedig a lakodalomban eljáró csárdás. Mindkettő a képváltások ritmusára, az érzelmek szabad áramlására, a körmozgás szédítő erejére, kötöttségére és a kötöttségeket, szabályokat áthágó szenvedély energiájára épít. A *Körhinta* a szerelmes montázs klasszikusa. A filmmel az idén száz éve született Fábri Zoltánra (1917-1994), valamint állandó alkotótársára, Szécsényi Ferencné filmvágóra (1928-2009) is emlékezünk, aki sokáig egyedüli nőként dolgozott a szakmában. A Színház- és Filmművészeti Főiskola oktatójaként vágók nemzedékeit tanította.

Február 2., csütörtök 16:00

1956-RÓL KÉTFÉLEKÉPPEN

Így történt – 1957, 23' rendező: Kolonits Ilona

Magyarország lángokban – 1956, 56'

Az 1956-os magyar forradalom idején készített filmfelvételek utóélete drámai és kalandos. Ugyan nagyon sok felvétel elveszett, illetve eltűnt, sok anyagot még a forradalom napjaiban vagy utána sikerült előhívni és sokszorosítani. Így, habár a forradalom leverése után a szovjet katonák és a magyar karhatalmisták rengeteg felvételt lefoglaltak, egy részüket a magyar filmeseknek sikerült külföldre menekíteniük. Ennek köszönhető, hogy ugyanazokból a felvételekből több film is létrejöhett: a műsorunkban szereplő 1957-es *Így történt* a forradalom hivatalos, pártállami interpretációja, melynek emigráns, alternatív változata a Nyugat-Németországban készült *Magyarország lángokban*.

A kádárista propagandafilm természetesen ellenforradalomként, a nyugati változat forradalomként mutatja be az eseményeket. Ugyanazok a képsorok ellentétes narrációval kerülnek elő a két filmben, ezáltal a montázs, a kép- és hangszerkesztés, az elrendezés és a kontextusteremtés politikai használatára hívják fel a figyelmet. A két film egymás mellé állítása alkalmas arra, hogy tudatosítsa a nézőben, egyszerre kell figyelnie a filmben arra, amit lát, és amit hall, illetve ami ennél is fontosabb: hogy tudatos, figyelmes, kritikus nézőnek kell lennie.

Bevezetőt mond Varga Balázs filmtörténész.

Február 2., csütörtök 17:45

MONTÁZSRITMUS

Rövidfilm-válogatás

Pályamunkások – rendező: Gaál István, 1957, 4'

Te – rendező: Szabó István, 1961, 10'

Elégia – rendező: Huszárik Zoltán, 1965, 19'

Aréna – rendező: Tóth János, 1969, 7'

Pro Patria – rendező: Sára Sándor, 1969, 10'

Madarak – rendező: Szirtes András, 1981, 8'

A montázsnak, mint sajátos, a mozgóképre jellemző formai eljárásnak ismertebb az elmélete, mint a gyakorlata. Működése, technikái – szemben a történetmondás vagy a képkompozíció technikáival – legtöbbször rejtve maradnak a néző előtt. A montázzsal összeillesztett snittek sorrendje belesimul az elbeszélés folyamatába, a képkapcsolatok kompozíciója ritkán nyer önmagában értelmet. Talán a ritmusváltás az, amire nézőként egy-egy hangsúlyos dramaturgiai ponton leginkább figyelünk. De előtérbe a montázzsal kialakított ritmus is csak a történetmondástól eltávolodó etűdökben, filmversekben kerül, melyeket általában – s éppen a ritmus miatt – zenei vagy irodalmi formákkal azonosítunk. Ilyesfajta munkák készítésére a magyar film történetében – a főiskolai vizsgafeladatok mellett – a politikai és formai értelemben egyaránt szabadabb alkotási lehetőséget biztosító Balázs Béla Stúdióban nyílt mód. Ha tehát a montázs látványos működésére, ritmusjátékaira vagyunk kíváncsiak, érdemes a Színház- és Filmművészeti Egyetem, illetve a BBS anyagából válogatnunk, ahogy ez az összeállítás is teszi, egymás mellé helyezve a montázsritmussal kreatív módon élő, igen különböző stílusú rendezők ma már klasszikusnak számító rövidfilmjeit.

Bevezetőt mond Gelencsér Gábor filmesztéta.

Február 4., szombat 10:30

ÉN, KUBA (SOY CUBA)

rendező: Mihail Kalatozov
 operatőr: Szergej Uruszevszkij
 1964', 140', felújított változat
 spanyol és angol nyelven, angol felirattal, magyar tolmácsolással

Mihail Kalatozovot általában a költői realizmus mestereként tartja számon a filmtörténet, noha a *Szállnak a darvak* és *Az el nem küldött levél* több jelenete is jelzi kapcsolódását az új hullám törekvéseihez. Az *Én, Kuba*ban szabadjára engedte modernista szemléletét, és merész kísérletező kedvvel megalkotta az új hullám egyik legizgalmasabb kompozícióját. Igaz, a film értékeit a zseniális operatőr, Szergej Uruszevszkij nevéhez kötik, aki korábbi munkáik eredményeit kiteljesítve fantasztikus kézikamerázást produkált. A nagylátószögű objektív használata csökkentette a lehetséges remegéseket, a kamera valósággal úszik a térben, teljesen belerántva a nézőt az ábrázolás szubjektív szemszögébe. Az így létrejövő hosszú beállítások belső vágással helyszíneket, közegeket, csoportokat, történeteket kapcsolnak össze, szinte végtelenné tágítva az ábrázolás terét, és tág, vizuálisan megragadott társadalmi összefüggésekbe helyezik a négy elbeszért történetet. Külön értelmezési szintet teremtenek a nagylátószögű kamera finom torzításai és a ferde kompozíciók. A francia cinéma direct provokativitása, Antonioni, Tarkovszkij és Jancsó filmjeinek ugyancsak a belső vágásra épülő, kiérlelt poézise háttérbe szorította Kalatozov és Uruszevszkij filmjének jelentőségét, így ma a felfedezés izgalmával is hat a közönségre.

Bevezetőt mond Forgács Iván filmtörténész.

A JÓ, A ROSSZ ÉS A CSÚF

16

rendező: Sergio Leone
 szereplők: Clint Eastwood, Lee Van Cleef, Eli Wallach
 1966, 180' felújított rendezői változat
 angol nyelven, magyar felirattal

Minden idők egyik legkedveltebb (italo)westernjét nem csupán eposzi mérete és lehangoló meseszövése teszi nevezetessé: elévülhetetlen érdemei közé tartozik a rendező, Sergio Leone jellegzetes stíluseszközeinek csúcsra futtatása is. A *Dollár-trilógia* befejező darabját jelentő *A Jó, a Rossz és a Csúf* képépítkezésében és feszültségteremtésében meghatározó szerepet tölt be a montázs, amely a premier plánok és a totálképek kontrasztját variálja a nyitó képsoroktól kezdve a szenzációs fináléig, a címszereplők „mexikói felállásáig”. A rítusként előadott (ötperces!) pisztolypárbajban az arcokra, a kezekre – sőt, a szempárokra – fókuszáló közelképekben sűrűsödik a végzetes pillanatig tartó fizikai és lelki rákészülés, míg a totálók grandiózus tájképei miniatürizálják a szereplőket. Hasonlóan feledhetetlen a „Csúf” végtelenné tetsző körkörös futását mutató, avagy az „arany extázisát” érzékeltető montázs, amely a rohanást az elmosódó terek látványával váltakoztatja. E beszéd nélküli képsorok Ennio Morricone nagyszabású kísérőzenéjével – vagyis a „független montázként” is jegyzett hangzással – válnak teljessé, a ritmikus montázs katartikus példáit eredményezve.

Február 3., péntek 18:45

Február 2., csütörtök 19:45

PERSONA

rendező: Ingmar Bergman
szereplők: Liv Ullmann, Bibi Andersson
operatőr: Sven Nykvist
vágó: Ulla Ryghe
1966, 80', svéd nyelven, angol felirattal

Kevés hatásosabb alkotóeleme létezik a filmbeli montázsszekvenciáknak, mint az örökké mozgásban lévő, de mozdulatlanságában is kifejező, többértelmű emberi arc. Ahogyan a valóságban, úgy a moziban, közelképen feltűnő arcban is mindig van valami befejezetlen, amely a szomszédos képek kontextusában akár egészen eltérő jelentéseket nyerhet el – nem csoda, hogy a benne rejlő lehetőségek már a némafilm korában felkeltették egyes rendezők (például Lev Kulesov, Eisenstein, D. W. Griffith), színészek (Charlie Chaplin vagy Buster Keaton) és filmtéoretikusok, köztük Balázs Béla érdeklődését.

A kifejezetten arcokra komponált játékfilmek között vitathatatlan jelentőségű Ingmar Bergman szikrázóan egyszerű és leírhatatlanul összetett *Personája*, melynek emlékezetes montázsain és háttorzongató közelképein a szemünk előtt játszódik le valóság és képzelet, maszk és önazonosság, normalitás és örület határainak megkérdőjelezése. Bergman hűvös és érzéki remekműve nemcsak a modern film emblematis darabja, de olyan korábbi arc-filmekkel is párbeszédet folytat, mint a híres Kulesov-kísérletek vagy Carl Theodor Dreyer *Szent Johanna*ja.

Bevezetőt mond Margitházi Beja filmtörténész.

Február 4., szombat 19:45

SZÁZSZORSZÉPEK

rendező: Vera Chytilová
szereplők: Ivana Karbanová, Jitka Cerhová
vágó: Miroslav Hájek
1966, 90', felújított változat
cseh nyelven, magyar felirattal

A cseh új hullám neves alkotója, Véra Chytilová mai napig rendkívül friss szellemiségű filmjének főszereplője két fiatal lány, aki elhatározza, hogy „romlott” lesz, és mindent tönkretesz a környezetében. Az egyik jelenetben magukra is sort kerítenek, és egy ollóval szabályosan szétszabdadják egymást. Csakhogy nem horrort, hanem avantgárd szellemiségű filmet látunk, így a lányok teste úgy szakad darabokra, hogy a részek, akár egy papírfotó szeletei, önálló életre kelnek. A film ezáltal a vágásnak a filmművészetben ritkán alkalmazott lehetőségére mutat rá, amelyet montázs helyett inkább kollázsnek nevezhetünk. S hogy mi értelme van ennek? Az alkotói szándék a provokatív játékoság ellenére is komoly: a szabadság határainak „körbevágása”. A két lány szabad(os)sága – a montázsban/kollázsban megmutatkozó alkotói szabadság segítségével – végül a korlátok nélküli szabadság pusztító erejére, veszélyére figyelmeztet. S persze arra is, hogy ami a „valóságban” aggasztó lehet, az a művészetben – mint a vidáman mosolygó százszorszépféjek kollázsa – a szellem felszabadító diadala.

A film előtt levetítjük Böszörményi Géza hosszú időre fiókba zárt filmjét, az *Illetlen fotókat* (1970), amely kép és hang szellemes montázsával fest szatirikus képet a korszak Magyarországról.

Február 4., szombat 17:45

SIROKKÓ

rendező: Jancsó Miklós
szereplők: Bujtór István, Madaras József, Marina Vlady,
Jacques Charrier, Ewa Swann
operatőr: Kende János
1969, 71', 35 mm

Korábbi munkáihoz hasonlatosan Jancsó Miklós a *Sirokkó*-ban is a hatalmi manipuláció természetrajzával foglalkozik. A hatvanas évek legvégén készült film az 1930-as évek elején játszódik, és a szerb király elleni merényletre készülő horvát nacionalista usztaza mozgalom tagjainak történetét beszéli el.

Technikai és filmtörténeti szempontból a mű érdekessége, hogy olyan, a korszakban (és főképp Kelet-Európában) újnak és modernnek számító, mozgékony kamerával vették fel, amely megszakítás nélkül bő tízperces felvételt képes rögzíteni. Így a „hosszú beállítás”, azaz a megszakítás nélküli, folyamatos mozgásra és térkompozícióra építő felvétel, amely már ekkor Jancsó és – a *Csend és kiáltás* óta az ő operatőreként is dolgozó – Kende János védjegyének számított, valóban a központi motívuma lehetett ennek a filmnek. A szűk másfél órás film tizenegy beállításból áll. A történet dinamikáját és logikáját tehát nem a hagyományos snittváltásra építő montázs, hanem a bravúros hosszú beállítások és kompozíciók belső vágásai, a kameramozgás ritmus- és képváltásai szervezik. A *Sirokkó* ilyen értelemben ízig-veérg montázsfilm – a modern filmművészet nyelvén előadva.

A film előtt levetítjük Pintér Georg *Tanulmány* című, 11 perces rövidfilmjét, amely a film kulisszatitkaiba, a hosszú beállítás módszertanába enged bepillantást.

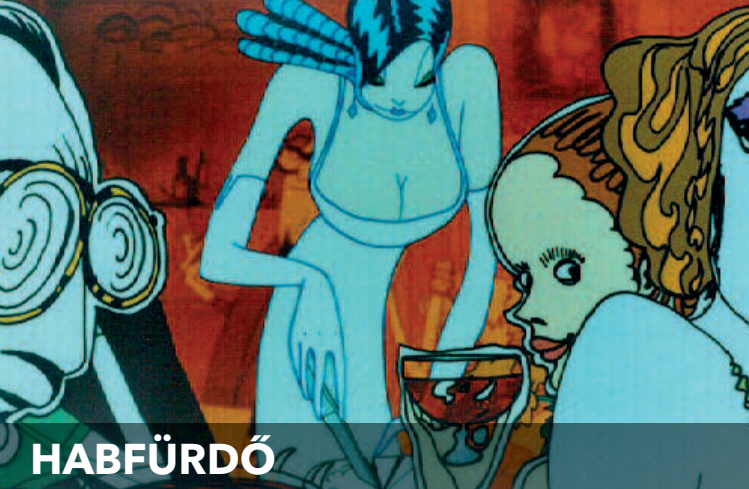
SZERELEM

12

rendező: Makk Károly
szereplők: Darvas Lili, Törőcsik Mari, Darvas Iván
operatőr: Tóth János
vágó: Sívó György
1971, 85'

Kevés az olyan magyar film, amely egy tabusértő politikai témát ennyire ki tud ragadni közvetlen történelmi kontextusából, és örökérvényű emberi drámaként képes azt felmutatni. Ahogy kevés az olyan magyar film is, amely a maga radikális, a megszokottól számos elemében eltérő formaeljárását ilyen mértékben képes a közönség számára átélhető, élményszerű módon közvetíteni. A két állítás nyilván nem elválasztható egymástól: a *Szerelem* megrendítően mély és összetett „szeretetháromszöge”, az anya/anyós, a feleség/meny és a férj/fiú története a montázssal megnyíló emlék- és fantáziaképekben nyeri el a politikai motivációjú drámán túlmutató – attól nem független – jelentését.

Már a főcím alatt felfigyelhetünk a rövid időre bevágott, a cselekményvilágbán helyüket nem találó képekre. Az itt megalapozott formaelv következetesen végigkíséri a filmet, kezdve az idős asszony fiatalkori emlékét idéző flashbacktől az „amerikai” levél olvasását kísérő mentális képeken át a férfi szabadulásának, majd a házastársak régen várt viszontlátásának jelenetéig. A montázs segítségével a felszínen zajló történet mögé nézhetünk: a lelkek mélyére – avagy a szellem magasába.

HABFÜRDŐ

rendező: Kovásznai György
zene: Másik János
vágó: Hap Magda
1979, 81'

Habár sok szempontból alapvető különbségek választják el az élőszereplős filmet és a megannyi élettelen jelenséget látszólag mozgásba hozó animációs filmet, a montázs formanyelvi eszközének átvétele fontos kapcsolódást létesít a két filmtípus között. Az egészestés animációk zömében evidens a jelenetek folyamatosságáért szavatól ún. analitikus vágás, de nem hiányoznak az animációból a sajátosabb stilisztikai értékkel, extravagánsabb érzéki, érzelmi vagy intellektuális hatással bíró montázsalakzatok sem. Sőt: azáltal, hogy e montázs-képsorok látványelemeit kézzel és számítógéppel rajzolt figurák, báb- vagy gyurmaalakok, netán tárgyak és fotókivágások adják, a már ismert alakzatok „új életre” kelnek. A spektrum lefedi az egész montázs-palettát: a párhuzamos montázs feszültség szabályozó alkalmazásától kezdve (lásd a *101 kiskutya* kulcsjeleneteit) a magával ragadó-ringató ritmikus montázsokon keresztül (lásd *A kis hableány* kollektív tengeremélyi éneklését) még az eizensteini attrakciós és intellektuális montázs, az „1+1=3” elvének jelenlétét is felfedezhetjük, például Reisenbüchler Sándor kollázsanimációs vízióiban. A ritmikus montázs és az animáció párosítása különösen termékenynek bizonyul a klipszerű alkotások esetében, így Kovásznai György öntörvényű életművében is, melyből most a ma már kultuszfilmnek számító, szédületes látványvilágú egészestés animáció, a *Habfürdő* látható.

A film előtt Reisenbüchler Sándor *A Nap és a Hold elrablása* című animációját vetítették 1968-ból.

Bevezetőt mond Varga Zoltán filmtörténész.

FILM ÉS IRODALOM TALÁLKOZÁSA A MONTÁZSASZTALON

Téli hadjárat – szöveg: Füst Milán, rendező: Enyedi Ildikó, 1991, 45'

Láthatatlan történet – szöveg: hamvas Béla, rendező: Szemző Tibor, 2009, 27'

Hogyan lehet filmet készíteni kamera nélkül? Hogyan lehet a mások által felvett régi mozgóképeket új jelentéssel felruházni? Természetesen a képek montážsa, valamint a szöveg, illetve a zene „függőleges montážsa” segítségével. A talált, legtöbbször archiv tekercsekből összeállított filmek a montážs „teremtő” képességét tárják elénk. Valami olyasmit, ami a filmkészítés állandóan működő, hétköznapi gyakorlata, amelynek segítségével a különböző időben és helyszínen felvett snittek folyamatos és egységes jelenetté állhatnak össze, ahogy arra először a húszas években Vszevolod Pudovkin montážskísérletei hívták fel a figyelmet. A „talált tárgyakkal” dolgozó alkotó számára ez a megszokott eljárás kerül kiemelt szerepbe, hiszen lemond a saját képsorokkal létrehozott jelentésről, és csak a készen kapott felvételek újraszerkesztésével, egymás mellé helyezésével, ütköztetésével, ismétlésével, az ebből eredő váratlan összefüggésekkel hozza létre saját történetét, saját gondolatát – saját filmjét. Az alkotó kreatív, teremtő gesztusa ilyenkor a montážsban összpontosul.

Február 5., vasárnap 10:30

Február 5., vasárnap 12:30

A MONTÁZSON TÚL?

Kardos Sándor két filmje

Résfilm – 2005, 19'

Átváltozás – 2009, 42'

rendező, operatőr: Kardos Sándor

vágó: Politzer Péter

producer: Muhi András

Remekművek sora bizonyította a filmtörténet során, hogy montázssal mennyire váratlan, mégis hatásos módon kapcsolható kép a képhez, de azt is, hogy vágás nélkül is lehetséges feszültség, elmélyülés, dinamizmus. Kardos Sándor kísérleti filmjei úgy mesélnek ismerős történeteket, hogy közben sem hagyományos fényképezésre, sem klasszikus montázsra nem látunk példát.

A különleges fejlesztésű kamerával filmezett *Átváltozás* (2009) szubjektív szemzőget és rovarperspektívát ötvöz, így a 360 fokban „látó”, hat objektívból álló, távvezérelt minirobotra szerelt gömbkamera a teret olyan torzításban mutatja, ahogyan Kafka novellája szerint egy bogár szemei észlelhetnék.

A *Résfilm* (2005) speciális réskameráján keresztül az ismerős tárgyak, emberek, hétköznapi látványok bizzar nyúlásban és zsugorodásban hullámoznak minden irányba, folyamatos „észlelési készenlétben” tartva nézőjüket. Kardos erős atmoszférájú, teljes pompájukban nagyvásznon élvezhető kisfilmjei furcsán groteszk, a test és a színek fogalmát újráíró, érzéki képeikkel mennek szembe mindenféle konvencionalitással, hogy a valóság szabad szemmel láthatatlan olvasatát és a montázs alternatíváját adva alakítsák térré az időt.

MONTÁZSÉHSÉG

Válogatás osztrák és magyar avantgárd filmekből

Exterior Extended – rendezte: Siegfried A. Fruhauf, 2013, 9'

The Exquisite Corpus – rendezte: Peter Tscherkassky, 2015, 19'

Odessa Crash Test (Notes on Film 09) – rendezte: Norbert Pfaffenbichler, 2014, 6'

Twelve Tales Told – rendezte: Johann Lurff, 2014, 4'

Polaroidok – rendezte: Lichter Péter, 2015, 15'

S.C.A.N. – Searching Alternative Nature – rendezte: Ruzsa Dénes, Spitzer Fruzsina, 2015, 6'

Some of the Sensations – rendezte: Máté Bori, Lichter Péter, 2017, 3'

Már az első filmtoretikusok a montázs teremtő erejét tartották a filmszerűség lényegének. Az egymásnak ütköztetett képekből kibomló új jelentéseket, a montázsban rejlő érzelmi hatásokat kutatták a mozgókép zseniális pionírai, mint Eisenstein, Kulesov vagy Vertov, és a benne rejlő művészi lehetőségek lettek és maradtak később is az avantgárd film legfontosabb eszközei, legyen szó akár talált nyersanyagból építkező found footage filmekről, vagy a teljesen absztrakt munkákról. Az osztrák film az európai avantgárd mozgalmak kitartó védőbástyája. Az ötvenes-hatvanas években Kurt Kren és Peter Kubelka a strukturalista irányzat megteremtésével vált az avantgárd film legjelentősebb művészevé; a kilencvenes években, illetve az ezredfordulón felbukkanó fiatal generáció (Peter Tscherkassky, Siegfried A. Fruhauf, Norbert Pfaffenbichler, Johann Lurff) az általuk kitaposott úton halad tovább. A kortárs osztrák kísérleti filmben továbbra is a talált filmnyersanyaggal való montázsjáték és az absztrakció, valamint a filmtörténeti és filmelméleti témájú mozgóképes esszék dominálnak. Az elmúlt évek legfontosabb osztrák alkotásaihoz olyan magyar munkákat válogattunk, amelyek közel állnak ehhez a szellemiséghez.

Bevezetőt mond Lichter Péter filmrendező.

Február 1., szerda 20:45

Február 4., szombat 16:00

SAUL FIA

rendező: Nemes László
szereplők: Röhrig Géza, Molnár Levente, Urs Rechn, Zsótér Sándor
operatőr: Erdély Máttyás
sound design: Zányi Tamás
vágó: Matthieu Taponier
producerek: Sipos Gábor, Rajna Gábor
2014, 108', 35 mm

1944, Auschwitz-Birkenau. Saul Ausländer egyike a krematóriumokban dolgozó sonderkommandósoknak. A holttestek között felfedezni véli saját fiát, és ettől kezdve a menekülés helyett egy másik lehetetlen küldetés élteti: elhatározza, hogy kicsempészi a testet, és keres egy rabbit, hogy méltó módon eltemethesse a gyermeket.

Az Oscar-díjas film egyedi képi és hangai megoldásai miatt is kitüntetett helyet foglal el a válogatásban. A történelmet felülnézetből bemutató filmekkel ellentétben a *Saul fia* nézője a rendezői döntés értelmében végig a főszereplővel marad. A film „nem mutat többet annál, amit ő lát, ő hall, ő érzékel”. A film nagy részét hosszú beállítások teszik ki, melyek középpontjában a főszereplő felsőteste látható, alakja általában kitölti a kép kétharmadát. A környezetéből keveset látunk, de ahhoz épp eleget, hogy tudjuk, hol, az Auschwitz-komplexum mely részén tartózkodik. Az állandóan mozgó kamera, az életlenségbe bukó háttér, a hosszú, vágás nélküli felvételek, a hollywoodi filmekben megszokott ellenbeállítások hiánya és a hihetetlenül mély és összetett hangsáv révén megtapasztaljuk a szereplő világának káoszát, önkényességét és extrém logikáját.

JEGYINFORMÁCIÓK

A vetítésekre a jegyár: **1400 forint.**

Diákok, nyugdíjasok és pedagógusok, valamint az egyszerre legalább öt jegyet váltók számára a kedvezményes ár: **1000 forint.**
Az 5 jegyes kedvezmény online vásárláskor is, a többi csak a pénztárban érvényesíthető.

A koncert jegyára **2000 forint.**

A megnyitó regisztrációval látogatható, regisztrálni az Uránia weboldalán lehet.

www.urania-nf.hu

facebook.com/UraniaBudapest

Uránia Nemzeti Filmszínház
1088 Budapest, Rákóczi út 21.

A program a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósul meg.

A műsorváltozás jogát fenntartjuk.

Február 4., szombat 13:45

nKa

